

“Katılım Bankacılığı” kitabının yazarı Hüseyin Tunç:

“İnancımızı içimize hapsederek hayattaki asıl amacımıza hizmet edemeyiz.”

1968 Kastamonu doğumlu yazar, Karabük Endüstri Meslek Lisesi’ni ve İstanbul Üni. Siyasal Bilgiler Fakültesi’ni dönem birincisi olarak bitirdi.

Bankacılık mesleğine 1989 yılında Töbank’ta Müfettiş Yardımcısı olarak başladı ve aynı bankada 1992 yılına kadar çalıştı. 1992-1995 yılları arasında T. Halk Bankası Kastamonu Şubesi’nde görev yaptı. 1995 yılı Şubat ayında Albaraka Türk Katılım Bankası’na geçti. Albaraka’da Müfettiş Yardımcılığı, Müfettişlik, Birim Müdür Yardımcılığı, Adapazarı ve Bakırköy Şube Müdürlükleri, Genel Müdürlük’te Bankacılık Hizmetleri Yönetmenliği, Kalite Yönetim Sistemi Temsilciliği ve Kurumsal Bankacılık Yönetmenliği görevlerinde bulundu. Halen Albaraka’da Kurumsal Krediler Müdürü olarak görev yapmaktadır.

Yazarın Nesil Yayınları’ndan yayımlanan “Biz Aslında Neyiz” adlı kitabı ve şu sıralar çıkan “Katılım Bankacılığı” isimli kitapları bulunmaktadır.

“Katılım Bankacılığı”nın hemen hemen her alanında çalışan Hüseyin Tunç ile ülkemizde çok da bilinmeyen, yazarın deyimiyle bir ülkedeki bankacılık sektörünün etkinliği olarak değil, bütün insanlığa ekonomik katkı yapacak, ama aynı zamanda insani değerleri, adaleti, huzuru da göz önünde bulunduracak olan “Katılım Bankacılığı” (interest-free banking) yani diğer bir adıyla “Faizsiz Bankacılık”ı konuştuk.

Ayraç: Kitabınızda tarihimizin okunmadığından ve araştırılmadığından yakınıyorsunuz. Mesela Osmanlı İmparatorluğu dönemine ilişkin kütüphaneler dolusu evrakın inceleme beklediğini belirtiyorsunuz. Katılım bankacılığı açısından baktığımızda hem kendi tarihimizden hem de daha eskilerden bu sisteme ilişkin neler bulabiliriz?

Hüseyin Tunç: Katılım bankacılığının zihni alt yapısı insan hayatındaki İslami prensiplerden ve Müslüman toplumların kültür ve davranışlarından oluşmuştur. İslam dininde faizin haram olması toplumun iktisadi ve sosyal hayatında faiz dışı yöntem ve araçların gelişmesini sağlamıştır. Mesela değişik türden iş ortaklıkları, finansman teknikleri, vakıflar gibi. Bizim inancımıza göre, servet sadece bireyin kendi çıkarları için değil, aynı zamanda toplumun ihtiyaçlarını karşılamak üzere muhtelif alanlara sarf edilmelidir. Örneğin vakıf müessesesi, İslam inancının en önemli kurumlarından biri olup, sadece dini alanlarda değil toplumsal hayatın hemen her alanında katkı sağlamıştır. Hz. Peygamber bizzat kendisi vakıf kurduğu gibi, ashaptan birçok kişinin peygamberimizi izleyerek vakıflar oluşturdukları bilinmektedir. Emeviler, Abbasiler Memlükler, Karahanlılar ve Selçuklu dönemlerinde de vakıf müessesesi gelişerek yaygınlaşmıştır. Osmanlı döneminde vakıf kurumu hem uygulama hem de hukuki düzenleme olarak gelişirken, finansal alanda da para vakıfları hem finansal hem de sosyal güvenlik teşkilatı işlevini görmüşlerdir. İslami kurumların ortak özelliği toplumsal dayanışmayı ve toplumsal kardeşliği teşvik etmesidir.

Vakıflar nasıl serveti hizmete ve üretime dönüştürüyorsa İslam inancına göre bankaların rolü de parayı üretim faktörüne dönüştürmek olmalıdır. Paradan para kazanmaya çalışmak topluma bir değer katmaz, sadece servet transferine neden olur. Hâlbuki salt paraya değer atfedilmemelidir. Para, toplumsal ve bireysel yatırım ve üretim faaliyetleri için sermaye olarak üretim faktörlerini bir araya getiren unsurdur.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, özellikle Fatih döneminden sonra para vakıfları yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Para vakıfları ana sermayelerini istirbah, murabaha, mudaraba, istiğlal, bidaa gibi yöntemlerle değerlendirmişlerdir. Mudarebe yöntemi hukuki açıdan detaylı olarak incelendiği gibi, bu yöndeki fetvaların fazlalığı bu yöntemin Osmanlı döneminde yaygın olarak kullanıldığını göstermektedir. Para vakıfları kişilerin finansman ihtiyaçlarının karşılanması için de yapılar oluşturmuşlardır.

Ayrıca, yeniçerilerin orta sandıkları, esnaf birliklerinin kurduğu esnaf sandıkları ile köyler için kurulan avâriz vakıfları, yetim çocukların malları için oluşturulan eytam sandıkları, zirai ürünlerin desteklenmesi için oluşturulan memleket sandıkları incelenmesi gereken alanlardır. Bütün bu sandıklar o zamanlar yüksek faize karşı vatandaşları korumak için alternatif modeller olarak uygulanmışlardır.

Bu modellerin bugünün koşullarına göre yeniden dizayn edilmesi için araştırılması gerekir. Nerede hangi iş için ve ne amaçla kullanılmış ve bugünkü bankacılık ihtiyaçlarına çözüm üretmede nasıl istifade edebiliriz. Üniversitelerimizin, hocalarımızın, entelektüel kesimlerimizin ve tarihçilerimizin

toplumsal ihtiyaçlara çözüm üretmede ve katılım bankacılığına katkıda bulunmada sorumluluk hissetmeleri gerekiyor. Toplumun kendi değerleriyle barışık ekonomik ve mali modeller oluşturması konusunda daha çok çaba sarf edilmesi lazım.

Ayraç: Katılım bankacılığı Batı'ya karşı bir İslamî model olarak ortaya çıktı. Ancak aslında, Batı'nın kapitalizme duyulan öfkesini de içine alan ve finans sistemini eleştiren bir bankacılık tarzı olarak da okunabilir. Aristo'nun metinlerinde de, 'paradan para kazanmak' kötülenmişti mesela. Bu açıdan, işin epistemolojik boyutunu düşünürsek, Batı'yla Doğu arasında "katılım bankacılığı" üzerinden bir ekonomik paradigma değişimi gözlenebilir mi?"

Hüseyin Tunç: Katılım bankacılığının -en azından çıkış noktasında- Batılı bankacılık sistemine bir alternatif olarak çıktığını söyleyemeyiz. Bugün katılım bankacılığında sistematik olarak uygulanan yöntemler aslında 1400 yıldır şu veya bu şekilde İslam toplumları içinde uygulanmıştır. Katılım bankacılığının modern haliyle 1960'lı yıllarda uygulanmaya başlamasında özellikle Körfez ülkelerinde sermaye birikimi etkili olmuştur. Diğer bir deyişle sistemin bu son haliyle ortaya çıkışı pragmatik bir gerekçeyle yani faize hassas kesimlerin tasarruflarını ekonomiye kazandırmak amacıyla olmuştur. Fakat daha sonradan, katılım bankacılığının aslında toplumsal bir ihtiyaca cevap verdiği ve hem sosyal hem ekonomik alanda topluma önemli katkılar sağladığı görülmüştür.

Günümüze doğru geldiğinde katılım bankacılığının geleceği ve dünyanın geneline yapacağı yansımalar konusunda umutlanıyoruz. Bir defa İslam toplumları farklı bir hayat tarzı arama yönünde bilinçleniyorlar ve bu bilinçlenme zenginlik artışıyla destekleniyor. Diğer taraftan Batılı ekonomi modellerinin sıkıntıları ve açmazları dünyayı yeni arayışlara yönlendiriyor. Bu arayışta katılım bankacılığı dünyanın hemen tarafında inceleniyor ve büyük ilgi görüyor.

Faiz sadece İslam dininde değil, Hıristiyanlık ve Musevi dinlerinde de hoş görülmez. Hatta dinlerden başka birçok felsefi düşünce sisteminde de -bahsettiğiniz gibi Aristo'nun düşünce sisteminde de- faizden olumsuz olarak bahsedilmiştir. Faiz öyle bir araçtır ki, çok büyük fonlar cüzi bir faiz karşılığında azınlığın emrine verilmekte, toplumun büyük bölümü pasif bir konuma itilmektedir. Çok sayıda iş ortaklıklarıyla refahın dengeli dağılımı yerine, sermaye bir azınlığın hâkimiyetinde kalmakta ve ekonomik ve sosyal olarak toplumsal katmanlar oluşmaktadır. Bu durum (kapitalist ekonomi modeli) İslam dinin öngördüğü toplumsal kardeşliğin gerçekleşmesi önündeki en büyük engellerden biridir.

Bugün bütün iletişim imkânlarının artmasına ve insanların dünyanın her tarafına gidip gelmesine rağmen, toplumlar arasında hak edilen anlayış, dostluk ve dayanışma sağlanamamıştır. Önyargılar hem Batı'da hem Doğu'da devam etmektedir. Doğulu toplumların Batılılar hakkındaki tecrübeleri genellikle olumsuzdur. Batılılar ise Doğu'lu toplumları ya tanımamakta ya da yanlış tanımaktadırlar. Ekonomik ve siyasal çatışmalar da toplumlar arası olumlu iletişimi baltalamaktadır. Şimdi global ekonomik krizin de etkisiyle gerek Avrupa'da gerek Amerika'da ve dünyanın diğer birçok ülkesinde katılım bankacılığı modeli araştırılmakta ve daha etik ve daha sağlıklı bir model olarak uygulanabilirliği araştırılmaktadır. Bu anlamda katılım bankacılığı Doğu ve Batı arasında daha geniş işbirliklerine yol açacak ve toplumlar arasında kardeşliğe fırsat verecek bir model olarak umut vaat etmektedir.

Ayraç: Bugün hâkim olan Batılı ekonomik sistemlerin ve zihniyetlerin kuşattığı ortam ve bakış açısıyla, "Katılım Bankacılığı"nı anlamaya niyetlenmek elbette çok zor. "İnsan insanın kurdudur" diyen bir bakış açısından, "Komşusu açken tok yatan bizden değildir" felsefesini anlamanın yolu nereden geçiyor? Nasıl bir bakış açısına sahip olmamız gerekiyor?

Hüseyin Tunç: Biz, "İnsanın iki kanadı vardır, biri madde diğeri mana" diyen bir kültüre sahibiz. Müslüman tek kanatla uçamaz. Max Weber'in Protestan Ahlakı ve Kapitalizm'in Ruhu adlı kitabında ifadesini bulan yeni zihniyetiyle Batı, iktisadi alanda tamamen maddeye odaklanmış, bu zihniyetin pervasız uygulamalarıyla Sanayi Devrimi'ni gerçekleştirmiştir. Günümüzde bilim ve teknoloji en üst düzeyde Batı'da işlemektedir. Maddi alanda müthiş başarılılar. Ama diğer taraftan bu uygulamaların neticesinde, dünyayı saran maddi ve manevi devasa sorunlar. Batı tek kanatla uçtuğu için, insanların bir kısmı havada iken çoğunluk toz ve toprak içindedir. Çünkü üretim ve refahın, konforun amacı insan değil, pazar payı, şirket ciroları ve kârdır. Sürekli üretilmeli ve tüketilmelidir. Ne üretildiği, neyin faydalı neyin zararlı olduğu ve bütün bunları kimin tükettiği önemli değildir. Alabilen alır, alamayan alamaz. Başarının hedefi yok ama yüceltilmiş. Birey öne çıkarılmış ama sistem içinde birey kaybolmuş. İnsan ilişkileri kopmuş. İnsanlar çıkarların ahengi ölçüsünde bir araya geliyorlar. Bu soğuk ve gayri insani atmosfer artık sadece Batılı milletleri değil, dünyanın her tarafını kaplamış.

Bizim toplumumuz da kendi değerlerini, geleneklerini, prensiplerini büyük ölçüde ekonomiye kaptırmış. Her şey kazanca odaklı. Mesela eskiden aranıp sorulmak isterlerdi insanlar. Şimdi aranmak rahatsızlık veriyor. Çünkü her arayan bir şey istemek için arıyor. Çok menfaatçi olduk. Ekonomide, siyasette, sosyal ilişkilerde yeni kurallarımız var ve dini esasları içimize hapsettik. Şimdi bu anlayışın hâkim olduğu bir toplumda farklı bir bankacılık modelini anlatmaya ve uygulamaya çalışıyoruz. Gerçekten çok zor. Kapitalist sistemin neden olduğu sorunlara İslami kurumları muhatap ediyorsunuz. Eğer sadece faizsizlik prensibine odaklanırsanız, kafanız daha çok karışır. İslam'daki ilme verilen önemi, kanaati, çalışmaya verilen değeri, tasarrufu, paylaşmayı, müminler ancak kardeşirler prensibini düşünmezseniz farklı bir bankacılık modelini tahayyül edemezseniz. Ödünç vermeyi, zekâti, ahde vefayı, borca sadakati hatırlamanız gerekir. Cebinde parası olduğu halde borcunu zamanında ödemeyeni fasik ilan eden bir inancın mensuplarıyız. Buna rağmen borcunu gününde ödemeyen ve sonra da kendisine uygulanan cezai şartın caiz olup olmadığını sorgulayan bir toplumda yaşıyoruz.

Ayraç: Katılım Bankalarının nakit kredi vermediğinden bahsetmiştiniz kitabınızda. Kredi kartlarda nasıl bir uygulama var peki? Faizsiz bankacılığın faizli bankalardan farkı nedir?

Hüseyin Tunç: Sorduğunuz bu sorular hemen herkes tarafından soruluyor. Her katılım bankası çalışanı hemen her ortamda bu ve benzer sorulara muhatap oluyor. Kısmi bir açıklama yaptığınız zaman amaç hâsil olmuyor. Katılım bankacılığı faiz esası üzerine değil, ticari faaliyetler ve ortaklık esası üzerine işleyen bir modeldir. Faizsiz bankacılığın hareket noktası, İslam ekonomisinin bir ünitesi olarak, üretim, yatırım ve ticaret gibi somut ve reel ekonomik faaliyetlere dâhil olarak, tasarrufları para olmaktan çıkarıp, üretim faktörü haline dönüştürmektir. Bu ekonomik anlayışta para tek başına bir üretim unsuru değildir. Ancak diğer üretim faktörleri ile bir araya geldiğinde ve üretime, hizmete veya yatırıma dönüştüğünde bir anlam ifade etmekte ve bu şekilde kâr veya zararın tahakkukuna katkıda bulunmaktadır. Diğer bir deyişle, bu modelde paranın tek başına para kazanma fonksiyonu toplumsal yarar açısından uygun görülmemektedir.

Faizsiz bankacılık kâr ve zararın paylaşımı esasıyla işlediğine göre, süreçleri de farklı olmak durumundadır. Özellikle kâr ve zarar yatırımı projelerinde kredi değerliliğinin tespitinde ve hatta *murabaha* ya da diğer fon kullandırma yöntemlerinde de banka yönetimi farklı bir bakış açısına sahip olmalıdır. Daha açık ifade etmek gerekirse, proje bazında işlemin yapılabilirliğine ve verimliliğine bakılarak fon tahsis edilmelidir. Bu ise klasik bankacılık tarzına göre oldukça zor bir süreçtir. Müşterinin mal varlığına, ödeme gücüne değil de önerdiği projeye göre fon temin etmek klasik bankacılık uygulamalarına göre daha kompleks ve risklidir. Ama lazım olan sistem de budur.

Kredi kartı uygulaması da bir alım satım işlemidir. Katılım bankasının kredi kartı ile nakit borçlanma imkânı yoktur. Bir mal veya hizmet bedelini kredi kartı ile alırsınız ve borcunuzu gününde katılım bankasına ödersiniz. Ama insanlar yine kapitalist sistemin mantığı ve dürtüleriyle hareket ederse, lüzumlu lüzumsuz ve bütçesini aşan boyutlarda harcarsa klasik bankalarda olduğu gibi taksitlendirme talep etmeye başlarlar. Sonra borcunu gününde ödemeyenlerin sayısı artarsa bu sefer katılım bankası da kendini koruyucu mekanizmaları geliştirmek zorunda kalır. Bu nedenle katılım bankacılığı modeli iş ahlakının güçlü olduğu toplumsal yapılarda gelişmeye daha müsaittir.

Ayraç: Faiz dışı bankacılığın ana prensibini "ticari faaliyet" olarak belirliyorsunuz. "Ticari" faaliyet'in hem ülkemizde hem dünyada, hatta özel olarak da İslam ülkelerinde nasıl ele alındığını, hangi şart ve koşullarda yürütüldüğünü açıklar mısınız?

Hüseyin Tunç: Ticaret ve üretim toplumsal refaha katkı yapan faaliyetlerdir. İslam dini insanlar için haram olan şeyleri sayma yoluyla bildirmiş ve bunun dışında insana geniş bir helal alanı bırakmıştır. Bu helal dairesinde istediğiniz üretimi ve ticareti yapabilirsiniz. Yine bizim inancımıza göre ticarete toplumsal yarar açısından gözetmemiz gereken ilkeler vardır. Bu ilkeler deklare edilmiştir. İktisadi alanda insanın niteliği ve davranış kalıpları, kişinin yeryüzünde "Allah'ın vekili" olması ve tevhid inancıyla şekillenmiştir.

Ticaretin bir etik boyutu vardır bir de prosedür yönü. Dürüst tacir olmak, insanları kandırmamak, doğru ölçüp tartmak etik ve manevi boyutudur. Prosedür boyutunda mesela normal ticari risk dışında bir tarafı mağdur edecek nitelikte belirsizlik içeren sözleşmeler ile toplumsal kardeşliğe zarar verecek kumar, alkol, ahlaka aykırı ürünlerin üretimi ve ticareti yasaklanmıştır. Borcun zamanında ödenmesi prensibi de böyledir. İmkân olduğu halde borcunu zamanında ödemeyen kişi alacaklısının hakkını gasp etmiştir.

Günümüzde çelişki şudur ki, Batılı ülkelerde ticari hayat prosedür olarak daha düzgün ve prensipli işlemektedir. Ülkemizde ise toplumumuz ticari hayatta adeta birbirine zulmetmektedir. Ne prosedür bazında ne de etik bazda güven hakimdir.

Ayraç: Faizsiz bankacılık modelinin ülkemizde ortaya çıkması ve üzerinden geçen 25 yıllık süreçte ulaştığı seviye ve göstermiş olduğu performansı nasıl değerlendiriyorsunuz? Gelecekle ilgili yatırımlar nelerdir, neler yapılmalıdır?

Hüseyin Tunç: Bugün dünya genelinde sisteme yöneltilen eleştiri, faizsiz bankaların piyasalarda yeterince başarılı olamadığı yönündedir. Bu durumun birincil müsebbibi olarak da Müslüman toplumlar gösterilir. Prof. Zaim'e göre; "Bu sistemin başarısı Müslümanlara bağlıdır. Çünkü bu sistemi uygulayacak ve başarıya götürecek olan insanlardır, Müslümanlardır" devam ediyor: "Birileri kalkıp da 'Efendim bu faizsiz bankalar tam manasıyla İslami olarak çalışmıyor' dediği zaman, bizim de hemen şöyle sormaya hakkımız var: Sen her şeyinle İslam'a uygun çalışıyor musun da böyle karşı çıkıyorsun?" Yusuf El – Kardavi de buna benzer bir eleştiride bulunuyor: "İslam bankaları sizlerin de takdir edeceği gibi, içerisinde yaşadığı toplumun bir parçasıdır. Onunla yaşayıp, onunla tekâmülde bulunmakta ve nefeslenmektedir" diyor. Evet, kabul etmek gerekir ki İslam toplumlarında genel hava olarak araştırma ve geliştirmeye karşı bir ilgisizlik göze çarpmaktadır. Araştırma, kazanma, başarıma konusunda bir yılgınlık hâkim. Fakat bütün bunlara rağmen, bütün suçu topluma yüklemek haksızlık olur. Sorumluluğu herkese hak ettiği ölçüde yüklemek gerekir. Bankaların organizasyonları, müşterileri, fon yatırımları, akademik çevreler, hocalar... Müslüman olan her birey kendi öz değerleriyle uyumlu modeller geliştirmekle mükelleftir.

Müslüman nüfusun çok büyük bölümü fonlarını klasik bankalarda değerlendirmektedir. Faizli sistemi benimsemese ve faizin haram olduğuna inansa dahi, insanlar tasarruflarını faizli enstrümanlarda değerlendirmekte beis görmüyorlar. Üstelik zayıf ekonomik yapıları nedeniyle İslam toplumlarında faiz kurumu çok daha tahripkâr oluyor. Diğer taraftan bu toplumlarda yine çok büyük bir kesim faizsiz bankacılığa tereddütle yaklaşmaktadır. Bunda bankadan bankaya değişen uygulamaların oluşturduğu kafa karışıklığı yanında, sistemin felsefesinden uzak özellikle Avrupa ve Amerikan menşeli kişi ya da kuruluşların uygulamaları ve eserleri etkili olmaktadır. Keza İslam ülkelerindeki Müslümanların sahip olduğu ve yönettiği bankaların bazı uygulamaları şekli boyuta indirgemeleri, klasik bankalarla aynı tarz ve içerikte rekabete kalkışmaları da bu algıda etkili olmaktadır.

Katılım bankacılığının dünya ekonomisine ve medeniyete yapacağı hizmetin büyüklüğü, içinde barınacağı sosyal ve kültürel çevre ile toplumu oluşturan bireylerin insana, maddeye, manaya, topluma ve hayata bakış açısına göre belirlenecektir. Faizsiz bankacılığın felsefesinin anlaşılması onun başarı şansını ve insanlığa hizmet etme imkânını arttıracaktır.

Ayraç: Sezai Karakoç "İslam Toplumunun Ekonomik Strüktürü" kitabında Medine devletindeki iktisadi yapı ile başlayıp, liberalizm ve komünizm ile kıyaslayarak İslam toplumunun nasıl olması gerektiğini anlatıyor ve İslam iktisat sistemini ancak, İslam düşünürleri ve iktisatçıları ortaya koyabilir diyor. Aydınlarımızın medeniyetleri dıştan incelemeleri ve değerlendirmeleri nasıl mümkün olabilir? Faizsiz ekonomi ve faizsiz bankacılık eğer dünyaya hâkim olabilirse, medeniyetimizin ıslahı da mümkün olabilir mi?

Hüseyin Tunç: Müslüman toplumların durumlarından sorumlu tutulması gereken kesimlerin başında, "aydın" tâbir edilen cenah gelmektedir. Bu cenah kendi dinini, sistemlerini ve tarihini araştırmak, incelemek, tanımak ve öğrenmek için yeterince gayret sarf etmiyor veya yanlış metodlar peşine düşüyor. Kendilerini başkalarının kriterleriyle değerlendiriyorlar. Toplumu ve kendilerini bilgilendirme alanında görevlerini tam olarak yerine getirmiyorlar.

Batılı ekonomi sistemlerinden sosyalizm bireyi tamamen dışlamıştı. Önemli olan toplum ya da devlettir. Bireyin duyguları, inançları, iradeleri yok sayıldı. İnsanlar çok acı çekti. Kapitalizm ise bireyi öne çıkardı. Ama hangi bireyi? Başarılı olan soyut bireyi. Hâlbuki İslam inancı bireye de topluma da değer verir ve ikisi arasında dengeyi gözetir. Her birey değer verilmeyi hak eder ve toplumsal kardeşlik ve dayanışma asıldır.

Medeniyetin ıslahı İslam kültürü ve ahlakını canlandırmakla mümkün olacaktır. Ekonomi bugün toplum ve bireyin bütün hayatını kaplamıştır. Oysa İslam inancında ekonomi sadece bir alt sistemdir. Bütün ilişkilerimizi teslim almak yerine, ilişkilerimizin sağlıklı devam edebilmesi için araçlardan sadece bir tanesi olmalıdır. İnsanımızın önce bunun farkına varması lazım. On binlerce yıllık insanlık tarihinden bahsediliyor. Belki on binlerce yıl daha devam edecek. Bugünün insanı bu uzun zaman dilimine hâkim olabilecek ihtiraslara sahip. İnsan, ömrünün sınırlı olduğunu ve bu dünyaya imtihan için geldiğini unutmamalı.

İslam düşünürleri ve iktisatçıları katılım bankacılığına sahip çıkmalıdır. Sistemi analiz edip önerilerde bulunmalıdırlar. Günümüzde ekonomik realiteler var. Bu realitelere hem düşünce ve felsefi bazda hem de pragmatik anlamda çözümler üretmelidirler. Katılım bankacılığını noksan bulabilirsiniz, yetersiz bulabilirsiniz, peki öneriniz nedir? İlim dünyasının görevi sadece seyretmek olamaz. Eleştirecek, araştırarak, önerecek, çözüm üretecek.

Ayraç: Yine Sezai Karakoç, İslam'ın her cephesinde olduğu gibi iktisat görüşünün aranmasında da birinci prensip onun İslam dışı sistemlerden farklılığını kabul etmekse, ikinci prensipte İslam'ın bu cephesinin öbür cephelerinden, yani, inanç, ibadet, ahlak, hukuk, sosyal hayat ve genel dünya görüşü cephelerinden ayrı ve bağımsız ele alınamayacağını belirtiyor. Nasıl bir bakış açısı kazanmalıyız? Sizce İslam ekonomi düşüncesinin Batı düşünce sistemine yapması gereken katkılar nelerdir?

Hüseyin Tunç: İslam insan hayatının her alanına ve evresine ilişkin prensipler getirmiştir. İnançımızı içimize hapsederek hayattaki asıl amacımıza hizmet edemeyiz.

Batı sağladığı gelişmelerin yöntem ve neticelerinin insanı mutlu etmeye yetmediğini fark etmiş bulunuyor. Bütün bilimsel ve teknolojik gelişmelere ve her türlü konfora rağmen Batı insanı maddi ve manevi buhranların içinde debeleniyor. İşte bu noktada İslam dünyası Batıya manevi boşluğun madde ile doldurulamayacağını tekrar hatırlatmak durumundadır. Etik bankacılık, etik ekonomi arayışı Batıyı bu çözüme yaklaştıracaktır. Üretim ve tüketim ne için, kimin için? Biz insanlar bir bütünün parçasıyız. Bir tarafımız aç ve açikken diğer tarafımız mutlu olamaz. İnsanlık geldiği noktada bunu anlamalıdır artık.

Ayraç: Kendisinin iktisatçı olmadığını söyleyen Mustafa Kutlu, bir iktisatçının şu cümleyle iktisat ilmine başlaması gerektiğini söylüyor: "Kanaat en tükenmez hazinedir." Kutlu, bir Müslüman'ın 25 tane gömleğinin olmaması gerektiğini de belirtiyor. Katılım Bankacılığının yükselme evresine baktığımız zaman soğuk savaşın ortadan kalktığı ve piyasanın liberalleştiği bir dönem olduğunu görüyoruz. Bu açıdan baktığımızda Katılım Bankacılığı, Müslümanların serbest piyasa ekonomisine, kapitalizme katkı sağlamasında büyük bir etken olup olmadığı hep tartışıldı. Nedir problem, bu problemi nasıl aşabiliriz?

Hüseyin Tunç: Katılım bankacılığı toplumsal yarara hizmet eden bir modelde çalışıyor. Tasarrufları topluyor ve bu fonları reel ekonomide ticarete ve ortak yatırımlarda değerlendiriyor.

Bundan kısa zaman önce dünya ekonomisinin bir bölümüne Sosyalizm hâkimdi. O zamanlar İslami sosyalizm tartışılıyordu. Bugün bu tartışma ortadan kalkmıştır. Sosyalizm gayri insani bir model olarak fazla yaşama şansı bulamamıştır. Bugün kendimizi kapitalist ekonomi modeline uyarlamaya çalışıyoruz. Yarın kapitalizm yerine başka bir ekonomi modeli muhakkak ortaya çıkacaktır. Çünkü ekonomik, sosyal ve siyasi sorunlar o kadar artmış ve ağırlaşmıştır ki, mevcut sistemde kısmi düzenlemeler ve değişiklikler yaparak bu sorunları çözmeye imkânı kalmamıştır. O zaman soru şu: Yarınki ekonomik modelin tesisinde Müslümanlar ne kadar rol alacak? Evrensel ve bütün zamanlar için geçerli prensipler ve değerler bu ekonomi modelinde yer alacak mı? Yoksa o zaman da bizler kendi inanç ve değerlerimizi yeni ekonomi modeline "nasıl uydurabiliriz" in peşinde mi olacağız?...

Yapmamız gereken ilk şey kendimizi küçük ve hakir görmekten vazgeçmektir. Kendimizi tanımak, tarihimizi irdelemek zorundayız. Bugün Batıda uygulanan bazı finansal modellerin ve hukuki alt yapıların Batılılarca Müslüman tacirlerden öğrenildiğini herkes biliyor. Ne Batının bugünkü üstünlüğü ne de bizim zayıflığımız kalıcı bir şey değildir. Medeniyet sürecinde toplumlar içsel uyum ve birikim sayesinde zaman zaman öne geçerler. Kendimize hedef olarak Batı'yı seçersek hep arkasından gideriz. Oysa biz daha iyi olmayı ve Batının hatalarından ders alarak aynı acıları insanlığa yaşatmamayı hedeflemeliyiz. İnsan olduğumuzu ve bu dünyada sınırlı bir ömre sahip olduğumuzu unutmamalıyız. Müslüman kanaatkâr olacak. Ama bu kanaatkârlık onu harama bulaşmaktan, kul hakkına tecavüzdən, hasetten ve yıkıcı rekabetten, sosyal ve ailevi ilişkilerini ihmalinden ve onu manevi boşluğa düşmekten korumak içindir. Kanaatkârlık tembelliğin mazereti olmayacaktır. Müslüman izzeti nefsinin korumak ve zillete düşmemek için araştırarak, çalışacak ve üretecektir.

Ayraç: Müslümanların zenginliği ile kanaat arasında sürekli bir gerilim vardır. Jeep'e binen Müslüman olamaz gibi bir algı da var. Bu durumda, zengin Müslüman'ın İslam âlemine katkısı nedir? Yahut Müslüman'ın zenginliği, Müslümanlığına ne ölçüde zarar verir? İslam'ın ekonomi görüşü içinde, bu tartışma nasıl yaşanıyor?

Hüseyin Tunç: Helal dairesinde, doğru ve dürüst bir şekilde çalışarak da zengin olunabilir. Zenginliğin her türüsüne karşı çıkmak gerekmez. Bizim dinimizde helal dairesinde çalışmak ibadettir. Çalışan insana zenginlik kısmet olmuşsa bunda ne sakınca olabilir. Önemli olan zenginliğin ne şekilde kazanıldığı ve nasıl kullanıldığıdır. İnsanlar dini değerleri gözeterek yaşıyorlarsa iyi arabaya binmek, iyi evde oturmak eleştirilmemelidir diye düşünüyorum. Ancak Müslüman zenginleştikçe kapitalist zihniyete bürünürse, yardımlaşmayı, selamlaşmayı unutursa, ticaretin gereğidir diye haram ile helali ayırt etmez olursa, ölçüsünü tartısını eğip bükerse bu eleştirilmelidir.

Ayraç: Son olarak, hayatını ölçsüz bir şekilde maddi servet edinmeye adanmış ve bu uğurda hiçbir etik değere önem vermeyenlerin olduğu gibi, "İnsan rızık peşinde koşmaz, rızık insanın peşinde koşar" inancında olanların da bulunduğu toplumumuzda, müteşebbis ruhu, ticari cesaret, işgücü, eğitim ve beceri konusunda ciddi mesafeler nasıl kat edilebilir?

Hüseyin Tunç: Nesil Yayınlarından çıkan "Biz Aslında Neyiz" isimli kitabımda kendi gözlem ve düşüncelerim doğrultusunda insanı aramaya çalıştım. Bu dünyaya gelen insan ile giden insan ve arasındaki süreci yaşayan insan... Niye geldik, ne yaptık, nasıl gidiyoruz? Hayat ölçsüz maddi servet edinmek için değerlerin ters yüz edileceği bir yer değildir. Tembellikle, bekleşilip ağlaşılan bir yer de değildir. Hayat insan olmak, insan olarak kalabilmek ve daha iyi insan olarak hoş bir sada bırakılıp gidilecek bir yerdir. "Hiç ölmeyecekmiş gibi bu dünya için, yarın ölecekmiş gibi ahiret için çalışılacak" bir yerdir. Madde eğer içinde mana taşırsa değerlidir. Maddenin değeri onun fiyatı değildir.

Bugün yeryüzünde yedi milyar insan yaşamaktadır. Dünyanın imkânları elli milyar insanı besleyecek düzeydedir. Yaratan, dünya nüfusunu 150 milyar yaparsa onu doyuracak imkânları da yaratır. İhtiyacımız olan şey çalışmak ve dengeli paylaşmayı ve dayanışmayı öğrenmektir. Bu elbette söylendiği kadar kolay gerçekleşecek bir şey değil. Ama her birey bugününe elli yıl sonrasında bir bakabilirse ne yapması gerektiğini daha kolay bulabilir.

Not: Bu röportaj, Ayraç Kitap Tahlili ve Eleştiri Dergisi'nin 15. sayısında yayınlanmıştır.